

Tohir va Zuhra

«DAVR NASHRIYOTI»
TOSHKENT
2015

UO'K 398.21(575.1) - Эртаклар
KBK 82.3(5O')
T74

Adabiy-badiiy nashr

O'zbek xalq ertaklari oltin xazinasi

TOHIR VA ZUHRA

Rassomlar: S. JUMAYEV, Sh. RAHMATULLAYEV

«DAVR NASHRIYOTI» MChJ
davrbooks@gmail.com
www. davrbooks.uz

...ber Navoiy
...gi
O'zbekiston MK
2016/1114
A-1542

ID 43997
4

T74
TOHIR VA ZUHRA («O'zbek xalq ertaklari oltin xazinasi» seriyasi) / ras.: S. Jumayev – T.: «DAVR NASHRIYOTI» MChJ, 2015. – 208 b.: bez.

UO'K 398.21(575.1)
KBK 82.3(5O')

ISBN 978-9943-4549-1-0

© «DAVR NASHRIYOTI» MChJ, 2015

TOHIR VA ZUHRA

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, o‘tgan zamonda bir podshoh bor ekan. Lekin uning farzandi yo‘q ekan.

Kunlardan bir kun o‘ylab, xafa bo‘lib o‘tirsa, o‘ng qo‘l vaziri so‘rabdi:

– E, podshohi olam, nega xafasiz? Davlatingiz bor. Hamma fuqaro sizning ixtiyoringizda bo‘lgandan keyin, buncha xafagarchilikning nima keragi bor?

– Men shuncha davlat-saltanatga ega bo‘lsam-u, – debdi podshoh, – xizmatimga shuncha odamlar tayyor tursa-yu, dunyodan farzandsiz o‘tsam, men xafa bo‘lmay, kim xafa bo‘lsin? Farzand bo‘lmagandan keyin bu podshohlik va davlatning nima keragi bor?

O‘zining befarzandligini eslab vazir ham «oh» tortibdi. Podshohga ahvolini bayon qilibdi. Ikkalasi xafa bo‘lib, yig‘lab, bir uyga kirib dardlashib yotibdi. So‘ngra ikkisi befarzand bo‘lib dunyoda yurgandan ko‘ra, davlat va izzat-ikromdan kechib, bosh olib ketishni ortiqroq ko‘ribdi. Podshoh bilan vazir butun mol-dunyoning bahridan o‘tib, shahardan chiqib ketishibdi. Yo‘l yura-yura ular oxiri bir bog‘ga yetishibdi. Bog‘da gullar ochilgan, ko‘m-ko‘k maysalar yoyilgan, bulbullar, turli qushlar sayragan. Rayhon, jambil va boshqa xushbo‘y giyohlar gurkirab turarkan. Suvlar sepilgan. Supada gilamlar yozilgan, ko‘rpachalar solingan, yostiqlar qo‘yilgan emish. Bu bog‘ juda chiroyli ekan, ko‘rgan odamning bahr-dili ochilib, g‘am-hasrati, qayg‘u alamlari ketar ekan. Bog‘ ichi jimjit, hech kim yo‘q ekan.

Ikkovlari bog‘ga kiribdilar va hayron bo‘lib, bir-birlariga qarab o‘tiribdilar. Bog‘ning bir burchagidan bir chol chiqib kelibdi:

– Ha bolalarim, nima qilib o‘tiribsizlar? – deb so‘rabdi.

Bular darhol o‘rinlaridan turib, salom beribdilar. Podshoh bilan vazir bir-birlariga qarab qo‘yishibdi va befarzand ekanliklari, shu sababdan xafa bo‘lib, mol-dunyodan kechib, shu joyga kelganliklarini gapiribdilar.

Chol bularning so‘zini obdan tinglabdi. Keyin qo‘ynidan ikkita qizil olma chiqarib, birini podshohga, birini vazirga uzatib, bunday debdi:

– Bolalarim, bu olmalarni olib borib sevgan xotiningiz bilan baham ko‘ringlar, o‘z ishlaringizdan qolmanglar, fuqaroga jabr-zulm qilmay, yurtni obod saqlanglar.

Keyin ularga bir shart qo‘yibdi:

– Men olmani sizlarga shu shart bilan berdimki, qaysi biringizning xotiningiz o‘g‘il tug‘sa, otini Tohir qo‘ying, qaysi biringizning xotiningiz qiz tug‘sa, otini Zuhra qo‘ying. Ammo ularni bir-biridan ajratmang. Katta bo‘lib voyaga yetganida quda bo‘linglar, esdan chiqarmanglar, – deb kelgan tomonga qarab ketibdi. Podshoh vazirga, vazir podshohga qarabdi. Ular o‘ylashib, keyin:

– Qani, cholning aytganini ham qilaylik-chi, bizdan nima ketdi, – deyishib, orqaga qaytishibdi.

Yana podshoh bilan vazir yurt so‘rashda davom etishibdi.

Kundan kun, oydan oy o‘tib vazirning xotini o‘g‘il, podshohning xotini qiz tug‘ibdi. Podshoh bilan vazir ovga chiqib ketishgan ekan. Darhol suyunchiga odam boribdi, u podshohga:

– Suyunchi bering, xotiningiz qiz tug‘di, – debdi, so‘ngra vazirga qarab:

– Suyunchi bering, sizning xotiningiz o‘g‘il tug‘di, – debdi.

Xotini qiz tug‘gani uchun podshoh g‘azablanib, xabarchiga buyuribdi:

– Bor, o‘sha qizni o‘ldirib, qoniga mana bu ro‘molchani bo‘yab keltir! – deb, bir oq ro‘molchani beribdi-yu, keyin qizning o‘ldirilgan, o‘ldirilmaganini so‘ramabdi.

Vazir bo‘lsa suyunib, ot choptirib ketibdi. Yo‘lda ketayotganida oti toshga qoqilibdi-yu, munkib ketibdi, vazir otidan yiqilib, til tortmay o‘libdi. Bu yomon qora

kunlarga qolgan bechora xotin yig‘i-sig‘i qilib, ota yuzini ko‘rmay qolgan yetimchani yaxshilab tarbiyalashga kirishibdi. Kundan-kun, oydan-oy, yildan-yil o‘tibdi. Go‘dak yo‘lga kiribdi. Kunlardan bir kun podshoh taxtida o‘tirgan ekan, ko‘chada o‘ynab yurgan Tohirga ko‘zi tushib, yonidagi vaziridan:

– Bu kimning bolasi, – deb so‘rabdi.

– Ey, podshohi olam, sultoni bokaram, bu bola avvalgi vaziringizning o‘g‘li Tohir bo‘ladi. Sizning ham qizingiz o‘lmaganda, shunday bo‘lib qolar edi, – debdi vazir.

Podshoh qattiq qayg‘uribdi va peshonasiga urib yig‘labdi. Shunda vazir darhol o‘rnidan turib podshoh xotinlaridan birini chaqirib so‘rabdi:

– Podshohning qizi tirikmi?

– Podshohim bilmasinlar. Qizchalari yo‘rtmachoq bo‘lib qolgan, bildirganimiz yo‘q hali, – debdi xotin.

Vazir yugurib kelib:

– Ey, podshohi olam, sultoni bokaram, bir qoshiq qonimdan kecching, sizga bir suyunchilik xabar aytaman, – debdi.

Podshoh yoshga to‘lgan ko‘zlari bilan vazirga qarab:

– Ayt, kechirdim, – debdi. Vazir:

– Yig‘lamang, podshohim, qizingiz hayot ekan, – debdi.

Podshoh suyunib:

– Olib keling qoshimga! Tezroq keltiring, hayallamang! – debdi.

Qizni olib kelib, podshohga ko‘rsatishibdi.

Podshoh suyunib, qizini qo‘liga olib bag‘riga bosibdi, quvonganidan yana yig‘lab yuboribdi. So‘ngra qirq kecha-yu, qirq kunduz to‘y-tomosha qilib beribdi.

Qizni, yaxshilab tarbiyalay boshlabdilar. Tohir va Zuhra, ko‘pincha, birga o‘ynab yurar ekanlar.

Kunlardan bir kun Tohir yong‘oq o‘ynab yurganda, otgan yong‘og‘i ip yigirib o‘tirgan bir kampirning charxiga tegibdi. Kampirning achchig‘i kelib, Tohirni qarg‘abdi:

– E, shum yetimcha! Men bilan o‘ynashguncha, borib Zuhra bilan o‘ynash.

Tohir bu so‘zlarni eshitgach, yugurib kelib kampirning qolidan ushlabdi:

– Buvijon, Zuhrani gapirdingiz. Tag‘in bir qaytarib ayting, jon buvi!

– Qo‘yvor qo‘limni, aytaman!

– Ayting, buvijon, ayting!

– Bu so‘zlarni oyingdan so‘ra.

– Onam aytmaydi, siz ayting, buvijon, – deb kampirning qo‘llarini qattiq qisib so‘rabdi Tohir.

Kampir gap o‘rgatibdi:

– Uyingga borib, oyingga yig‘la. Non bersa – olma, osh bersa – yema. Onang seni qarg‘ab urishadi. Hech narsaga qaramasdan yig‘layver.

«Nima qilay, nima qilib beray?» deb so‘raganda:

«Qo‘g‘irmoch qilib bering» degin. Qo‘g‘irmochni kosada bersa – olma, cho‘michda bersa – olma, kapgirda bersa – olma. «Nimada beray?» desa, «hovuchingizda bering» degin-da, hovuchida berganida qo‘lini mahkam qisib, «Menga unashilgan qiz kim, shuni aytib bering», degin. Shunda aytib beradi.

Tohir uyga yugurib kelib, kampir o‘rgatgan gaplarni aytib, oyisini ko‘p xafa qilibdi. Axiri oyisi qo‘g‘irmochni hovuchida beribdi. Tohir oyisining qo‘g‘irmoch ushlagan hovuchini qisib,

– Menga unashtirilgan qiz kim? Rostini aytib bering, – debdi.

Oyisi:

– Qurib ketgur yetimcha! Senga kim o‘rgatdi buni? Voy-voy, qo‘lim kuydi, – deb o‘g‘lini koyibdi.

– Ayting, oyi, ayting! Aytmasangiz qo‘ymayman, – debdi Tohir.

– Qo‘yib yubor, aytaman, aytib bo‘lmasa ham aytaman, – debdi onasi.

Ona bechora xafa bo‘lib: «Endi yashirganim bilan foyda yo‘q, mayli, ayta qolay», – deb eri bilan podshohning quda bo‘lishga va’da qilganini, vazirning o‘g‘il ko‘rganidan suyunib, yo‘lda ketayotganida otdan yiqilib o‘lganigacha bo‘lib o‘tgan voqealarni o‘g‘liga so‘zlab beribdi va:

– Sen yetimchasan, baribir podshoh senga qizini bermaydi. Zuhra podshoh qizi, sen – bir yetimcha kambag‘alsan, – debdi.

Tohir:

– Mayli, oyijon, bo‘ldi, men shuni bilsam, bas, – deb ko‘chaga chiqib ketibdi.

Kunlardan bir kuni maktabda Tohir bilan Zuhra so‘zlashib, kulishib, kitob o‘qimay, domlani qiynabdilar. Domla kelib bu voqeani podshohga aytibdi:

– Podshohi olam, sizga arzim shuki, qizingiz Zuhrani Tohir o‘qitgani qo‘ymaydi.

Shunda podshoh g‘azablanib:

– Tohirni bo‘lak joyga o‘tkazing, agar unga ko‘nmasa, o‘rtadan devor urib qo‘ying, – debdi. Ikkisining o‘rtasiga devor olibdilar.

Sal vaqtdan so‘ng devor buzilib, ikkovi tag‘in gaplashib o‘tiradigan bo‘libdi. Ular katta bo‘lib voyaga yetibdi. Ikkovi ham bir-birini ko‘rmasa turolmas ekan.

Ulamolar: «Podshoh Tohirni yo‘q qilsin», – debdilar.

Buni podshohga aytibdilar. Podshoh g‘azab bilan ustalarni chaqirib ularga bunday debdi:

– Katta bir sandiq yasanglar, Tohirni oqizaman!

Bu gapni Zuhra eshitib, bir lagan tillani ustalarga olib borib:

– Shu tillani olinglar, sandiq shunday puxta bo‘lsinki, ichiga suv o‘tmasin, toki bechora yetimcha borgan joyida kun ko‘rsin, – deb zor-zor yig‘labdi.

Ustalarning Zuhraga rahmi kelib:

– Ey, malika, agar sandiq siz aytgandan ortiq bo‘lmasa, bergan tillangizni qaytib oling, – debdilar.

Bir kuni Tohir bilan Zuhra ikkisi hasratlashib turganlarida ayg‘oqchilardan biri ko‘rib qolib, podshohga aytibdi.

Darhol podshoh Tohirni zindonga solishga buyuribdi. Tohirni zindonga solibdilar.

Kunlardan bir kun sandiq tayyor bo‘lganini podshohga aytibdilar. Buni Zuhra eshitib, sandiqni ko‘rib kelibdi. Sandiq Zuhra aytgandan ham ortiq ekan. Podshoh jarchi qo‘yib butun xalqni katta maydonga yig‘bdi. Xalq Tohirni suvga oqizmaslikni talab qilibdi. Biroq podshoh xalqning talabiga quloq solmabdi, o‘z aytganini qilibdi.

Tohirni oqizish payti yetibdi, daryo bo‘yi xalq bilan tolib-toshibdi. Tohirning onasi g‘am-hasrat bilan daryo bo‘yiga zo‘rg‘a yetib borib, o‘g‘lini ko‘rib: «Yonida jon bersam koshki edi», deb yig‘layverib hushidan ketibdi. Xalqning g‘azabi qaynabdi: «Podshoh bir qizi uchun bechora yetimchani bunchalik qiynab, azoblaguncha, bir joyga yuborsin, podshoh ham Tohirning onasi kabi qon-qon yig‘lasin. Ana zulm! Ana noinsoflik! Bir qiz uchun shuncha odamni yig‘ib, bir yigitni suvga oqizish jallodlikdir!»

Shu payt jarchi jar chaqirib:

– Hozir Tohirni olib keladilar! – debdi.

Hamma odam Tohir yo‘liga termilib turar ekan. Tohirning onasi bechora o‘g‘lini ko‘rishga zor bo‘lib, boshini tosh-u tuproqqa urib:

– Qani mening begunoh o‘g‘lim, uni bir ko‘ray, – deb faryod qilar ekan. Tohirning qo‘llarini orqasiga bog‘lab, onasi oldiga keltiribdilar. Ona bechora zor-zor yig‘lab, bolasini bag‘riga bosib turib o‘lib qolibdi. Maydonga yig‘ilgan xalq jim bo‘lib qolibdi. Birozdan keyin kimlar yig‘lagan, kimlar baqirgan holda Tohirni olib borib sandiqqa solibdilar. Tohir sandiq ichida Zuhra bilan xayrlashib, shu g‘azalni aytibdi:

Tohir:

Men ketaman ko‘rib qol,
Arg‘amchini ushlab qol.
Sog‘inganda yig‘larsan,
Qoram o‘chmay, qarab qol.

Zuhra:

Suv kelar guldur-guldur,
Suyganim qizil guldur,
Suyganimga bermasa,
O‘lganim o‘sha kundur.

Tohir:

Suv kelar axta-axta,
Sandig‘im temir-taxta.
Sendan boshqa yor qilsam,
Qon yutay laxta-laxta.

Zuhra:

Suv kelar tosh ustida,
Ro‘molim qosh ustida.
Tohir esimga tushsa,
Yig‘layman osh ustida.

Tohir:

Suv kelar injudayin,
Ko‘pirib-toshgan sayin.
Sendan o‘zga yor desam,
Xanjarga sanchilayin.

So‘ngra Tohir Zuhra bilan xayrlashib, oqib ketibdi. Hamma xalq g‘amginlik bilan shaharga qaytibdi. Zuhra Tohirdan ayrilib qolibdi.

Tohir suvda oqib-oqib olti oy deganda Xorazmga boribdi. Xorazm shohining ikki qizi bo‘lib, bular har juma kuni daryo labiga kanizlari bilan chiqar ekanlar.

Podshoh qizlari daryo labida o‘tirishsa, bir sandiq oqib kelaveribdi: «Kim ushlab oladi? Nima qilamiz?» – deyishibdi.

2015/44
A 75482
Alisher Navoiy
nomidagi

Biri: «Oqib kelayotgan narsani kim ushlab olsa, u narsa o‘shaniki», – debdi.

Sandiq yaqinlashibdi. Katta qiz sochini solibdi, sandiq unga ilashmabdi. Kichigi sochini solibdi, sandiq unga ilashib, yaqin kelibdi. Qizlar sandiqni daryo labi-

ga tortib chiqaribdilar. Endi opa-singil orasida janjal boshlanibdi. Uzoq janjaldan keyin, axiri bir maslahatga kelishibdi. Kattasi: «Sandiqni men olaman», – debdi, kichkinasi: «Sandiq ichidan nima chiqsa, shuni men olaman», – debdi.

Sandiqni ochibdilar. Sandiq ichida bir yigit o‘tirgan emish, dynyoda uning tengi yo‘q emish. Sochi qop-qora, ko‘zlari ham qora va shahlo, qaddi-qomati kelishgan ekan.

Qizlar uzoq janjallashibdilar. Kichik qiz turib:

– Nimaga janjal qilasiz? Sandiq ichida nima bo‘lsa, uni men olaman, degan edim. Bu meniki bo‘ladi, hech kimga bermayman, – debdi.

Podshohga xabar qilibdilar. Podshoh odamlari bilan kelib ko‘rsa, chiroyli bir yigit emish. Podshoh kichik qizining aytganini qilish uchun Tohir rozilik bermasa ham, qirq kech-yu qirq kunduz to‘y-tomosha qilubdi. Qizning chiroyi ham Zuhraning chiroyidan qolishmas ekan.

Lekin Tohir Zuhraga bergan va’dasini eslab, qizga gapirmas, qizning savoliga javob ham bermas ekan.

Oradan bir necha kun o‘tgandan keyin Tohir:

– Men bugun daryo labiga chiqaman, otangizga ayting, debdi.

Qiz o‘zida yo‘q sevinib, yugurib yangasining oldiga chiqib: «Kuyovingiz gapirdilar? Suyunchi bering, suyunchi! Otamga aytinglar, kuyovlari daryo labiga chiqarmish», – debdi.

Podshoh bu xabarni eshitib juda suyunibdi, daryo labiga tezda sayil chaqirtiribdi. Butun shahar xalqi daryo labiga chiqibdi. Saylgoh o‘rtasidan kuyovga joy qilibdilar.

Podshoh jarchi qo‘ydiribdi:

– Kimki kuyovimning kulganini ko‘rib yo eshitib menga xabar bersa, boshidan zar sochaman! – debdi. O‘zi ham kelibdi.

Endi so‘zni Zuhradan eshiting.

Zuhra Tohirdan ajralgandan keyin kecha-yu kundiz oh tortib, g‘am-hasrat chekaveribdi. Uni zolim otasi Qorabotir degan podishohvachchaga beribdi. Qiz g‘ammotam ichida qolibdi.

Kunlardan bir kun Zuhra tush ko‘rsa, Tohir bilan bog‘da yurgan emish. Oh urib o‘rnidan turibdi. Axir, nima qilarini bilmay bir lagan tilla ko‘tarib, karvonsaroyga boribdi. Karvonboshiga tillani berib:

– Bir odam bo‘lsin, butun dunyoni axtarib, Tohirning bor-yo‘g‘ini menga bildirsin, – debdi.

Karvonboshi tillani olib, Tohirni axtargani yo‘lga chiqibdi. U Tohirni juda ko‘p axtaribdi, odamlar orasida Tohirga bag‘ishlab g‘azallar aytsa ham uni topolmabdi. Karvonboshi Zuhra oldidan chiqqaniga qirq kun bo‘ldi deganda, Tohir chiqqan sayilgohga yetib kelibdi va daryo labidagi bir balandlikda kishilar to‘planganini, ularning o‘rtasida bir yigitning o‘tirganini ko‘ribdi.

– Shu joyda ham bir g‘azal aytay, zora Tohir shu yerda bo‘lsa, – deb bir g‘azal aytibdi:

Men keldim karvon bo‘lib,
Karvonga sarbon bo‘lib,
Tohirjonni yo‘qotib,
Yuribman hayron bo‘lib.

Bu g‘azalni eshitib, Tohir qah-qah urib kulib yuboribdi. Uni poylab yurgan odamlar podshohga suyunchiga yugurib ketibdilar. Boshqalar esa hayron bo‘lib qolibdi. Tohir karvonboshiga qarab bir g‘azal aytibdi:

E, tuya mingan yigit,
Orqangga qarab ketgin.
Hali aytgan baytingni,
Tag‘in bir aytib o‘tgin.

Karvonboshi:

Tohir degan senmisan,

Zuhrani tanirmisan?

Zuhradan xabar kelsa,

O'rningdan turarmisan?

Tohir «Zuhra» degan so'zni eshitishi bilanoq, yugurib borib karvonboshi mingan tuyaning bo'yniga osilibdi va:

– Meni olib ket, men ketaman, borib Zuhramni bir ko'ray, – deb yolvoribdi. Karvonboshi so'z boshlab:

– Zuhra erga tegib, uyda tinch o'tiribdi, endi undan foyda yo'q.

Bu yerda shuncha vaqt turding, uylangandirsan. Men yolg'iz sening bor-yo'qligingni bilib ketgani keldim, – debdi.

Shunda Tohir:

– Yo'q, ketaman, olib ket meni, o'lsam ham o'sha joyda o'lay, – deb yana yolvoribdi.

Karvonboshi shuncha nasihat qilsa ham, Tohir unamabdi, karvonboshiga:

– Bu yerda podshohning qizini men rozilik bermasam ham zo'r bilan berdilar. Bugun qirq kundirki, hali ham qizga bir og'iz gap aytganim yo'q, yuziga ham qaraganim yo'q, – debdi.

Karvonboshi Tohirga:

– E, nodon, ketma, shu xotining bilan kun ko'rib o'taver, Zuhradan senga hech foyda yo'q, – debdi.

Tohir unamabdi.

– Bo‘lmasa bor, umid bilan bir yostiqqa bosh qo‘yganing bilan xayr-ma’zur qilib chiq, – debdi karvonboshi.

Tohir xotini oldiga yugurib kelibdi, qiz yasanib o‘tirgan ekan. Unga qarab bir g‘azal aytibdi:

Ey podshohning qizi,

Hurmatim baland sizga.

Zuhradan keldi xabar,

Javob beringiz bizga.

Xadicha:

Suv kelar suzukmidi,

Qo‘limda uzukmidi?

Uzoqdagi Zuhraxon

Bizdanam tuzukmidi?!

Tohir:

Suv kelar suzukkina,

Qo‘limda uzukkina.

Uzoqdagi Zuhraxon

Sizdan ham sulukkina,

– deb, Xadicha bilan xayrlashib, chiqib ketibdi. Kelin bechora yig‘laganicha qolibdi. Tohir yugurib borib, karvonga yetibdi, tuyaga mingashib, yo‘lga ravona bo‘libdi.

Karvon yurib-yurib bir joyga kelibdi. Bu joyda uch yo‘l bor ekan. Biri «borsa kelmas», biri «borsa xatar», yana biri «borsa kelar» ekan. Karvonboshi qaysi yo‘lga yurishni bilmay, o‘ylab qolibdi.

Tohir:

– Xatarli bo‘lsa ham shunga yuramiz, mayli Zuhra qoshiga tezroq boraylik, – debdi.

Shu bilan ular xatarli yo‘lga yurib ketibdilar.

Yurib-yurib bir joyga yetibdilar. Bu joy qaroqchilar makoni ekan. Qaroqchilar bu bechoralarning tuyalarini olib, o‘zlarini zindonga solibdilar.

Tohir zindonda yig‘lab-yig‘lab: «Kel-e, zora shu joyda bir tanish bo‘lsa, bizni bo‘shatib yuborsa», – deb bir g‘azal aytibdi:

Yursam yo‘lim uzundir,
Kecha menga kunduzdir.
Bizni qo‘ying, jon beklar,
Zuhra unda yolg‘izdir.

Tohirning hammaktab o‘rtoqlaridan biri shu yerda ekan, u Tohirga:

– Ha, Tohir, haliyam Zuhraning ko‘yida kuylab yuribsanmi, a? – debdi. Keyin zindonbonni chaqirib, unga bir hovuch tilla berib:

– Buni qo‘yib yuboringlar, bu o‘zi kuygan qul, buni kuydirib nima qilasizlar, – debdi.

Shu bilan Tohirni va u bilan kelayotganlarni zindondan bo‘shatib yuboribdilar.

Bular bir necha kun cho‘l-biyobonlarni kezishibdi. Zuhra dardida yurak-bag‘ri ezilib yurgan Tohir sahar vaqtida Zuhra yotgan uy tagiga yetib kelibdi. Bu paytda Zuhra shirin uyquda ekan.

Tohir g‘azal o‘qib, Zuhrani uyg‘otibdi. Zuhra Tohirni ko‘rishi bilan yugura kelib ko‘rishibdi. So‘ngra ikkovlari yashirincha bog‘ga kirib ketibdilar. Bu voqeadan Qorabotirning singlisi xabardor bo‘lib turgan ekan.

Qorabotir kelganda Zuhra uyda yo‘q ekan, u singlisidan: «Zuhra qayerga ketdi?» deb so‘rabdi. Singlisi javob beribdi:

– Bugun saharda Tohir keldi, yangam u bilan bog‘ga kirib ketgan.

Qorabotir bu gapni eshitib g‘azablanibdi va podshohga borib Zuhrani chaqibdi. Podshoh tezda Tohirni tuttirib kelib, qamabdi.

Ulamolarning bergan maslahati bilan podshoh:

– Tohirni ikki nimta qilib darvozaga osaman! Uni o‘ldirmasam, qizimni qo‘ymas ekan, – debdi.

Shu gapdan so‘ng podshoh yana jarchi qo‘yib, shahar xalqini chaqirtiribdi. Maydonga katta-kichik, xotin-xalaj yig‘ilibdi. Zuhra bilan Tohirning qarindosh-

urug‘lari ham kelishibdi. Xalq orasida ivir-shivir gaplar tarqabdi. Odamlardan biri:

– Tohir nima uchun qaytib kelgan ekan? – deb so‘rabdi ikkinchi bir odamdan. Unisi aytibdi:

– Tohirni bu yerga keltirgan narsa – uning Zuhraga bo‘lgan muhabbatidir. Shuning uchun bechora yigitni o‘ldirish kerakmi, qonxo‘r podshohga ming la’nat!

– Jallodlar Tohirning ko‘zlarlni bog‘lab, maydon o‘rtasiga olib kelib, qilichlarini qayrabdilar.

– Zuhra bechora esa zolim otasiga yolvoribdi. Otasi quloq solmabdi. Zuhra o‘z sevganini jallod oldida ko‘rib, hushidan ketib yiqilibdi. Jallod o‘tkir qilichini havoda yarqiratib, zarb bilan Tohir tanasini ikkiga bo‘lib tashlabdi, so‘ng darvozaga osibdi. Hamma yoqni odamlarning dod-faryodi, yig‘isi bosib ketibdi. Tohirning xolasi qattiq oh tortib, podshohga qarab shu g‘azalni aytibdi:

Qonxo‘r jallod qo‘lida,
Tilla qilich qayraldi.
Tilla qilich damlari
Qora qonga bo‘yaldi.
Bu havo havomidi?
Qor-yomg‘ir yog‘armidi!
Qiz uchun yigit o‘lmoq
Shahringda davomidi?

Shundan so‘ng Zuhra boshini ko‘tarib, bir g‘azal aytibdi:

Qator-qator tuyalar
Qatorlashib o‘tdilar.
Xon otamiz davrida
Tohir go‘shtin sotdilar.
Tohir go‘shti go‘sht emas,
Qo‘y go‘shtiga o‘xshamas.
Tohirjonni o‘ldirgan
Bu dunyoda yashamas.

– Buni ko‘minglar! – deb buyruq qilibdi podshoh. Odamlar Tohirni ikki nimta qilib darvozaga osilgan joyidan darhol olib, ko‘mibdilar.

Zuhra sevikli yori Tohirning ta’ziyasini bajo keltirish uchun qora kiyib, qirq kungacha motam tutibdi.

Zuhra: «Bugun Tohirning o‘lganiga qirq kun bo‘ldi, otam menga javob bersin, qizlar bilan borib, qabrini ko‘rib kelayin», debdi.

Otasi ko‘p qiyinlik bilan ruxsat beribdi. Zuhra ikki cho‘ntagiga marvarid to‘ldirib, qo‘liga oshpichoq olib, Tohir ko‘milgan qabristonga jo‘nabdi. Qirq kaniz uni kuzatib boribdi. Yo‘lda Zuhra kanizlariga qarab bir g‘azal o‘qibdi.

Qizlar, tez yuguraylik,
Tohirjonga yetaylik.
Tohirjonga yetganda,
Marvaridlar sochaylik,

– deb cho‘ntagidan marvarid olib sochib yubo-

ribdi. Qizlar marvaridga ovora bo‘lib o‘sha yerda qolibdi, Zuhra esa qabrga yetmoq uchun shoshilibdi.

Marvarid sochish, g‘azal aytish to qabristonga borguncha uch-to‘rt marta qaytarilibdi.

Axiri qabristonga yaqinlashganda Zuhra bor marvaridini sochib, o‘zi yugurganicha ilgari ketibdi. Qizlar orqada qolibdi.

Zuhra Tohirjon qabriga yetibdi.

Boshidan paranjisini irg‘itib tashlab, oshpichoq bilan peshonasiga bir urib: «Ochil, go‘r!» – debdi.

Go‘r ochilibdi. Zuhra, go‘r ichida gul kabi ochilib, qosh-ko‘zlari mavj urib yotgan Tohirning quchog‘iga otilibdi. Go‘r yopilibdi.

Qizlar marvaridni terib yurib, Zuhrani yo‘qotib qo‘yishibdi. Biroq Zuhraning paranjisi, kavushi va bir qonli oshpichoq yerda yotgan ekan. Qizlar har tomonga yugurib Zuhrani chaqirishibdi, hech kim tovush bermabdi. Bu voqea shaharga tarqalibdi. Podshoh va Qorabotir, uning singlisi va Tohirning xolasi mozori-

ga kelishibdi. Tohirning go‘riga qarabdilar. Zuhraning soch piligi go‘rga qisilib qolganini ko‘rib, go‘rni ochibdilar. Qarasalar, ikki oshiq-ma’shuq qizil guldek qizarib, qosh-ko‘zlari suzilib, yonma-yon yotishgan emish. Ularni ko‘rgan kishi shirin uyquda yotibdi, deb xayol qilar ekan.

Bu holni ko‘rgan Qorabotir: «Zuhradan ajralib men nima qilay», deb o‘zini shu joyda o‘ldiribdi. Qorabotirni Tohir bilan Zuhraning o‘rtasiga qo‘yibdilar, zolim Qorabotir ikki oshiq-ma’shuqni o‘lganida ham tinch qo‘ymabdi. Tohir ustidan qizil gul, Zuhra ustidan oq gul, ular o‘rtasida yotgan Qorabotir ustidan esa qora tikan o‘sib chiqibdi. Gullar o‘sib, tikanlar ham baland ko‘tarilib, bir-biri bilan chirmashib ketibdi.

PODACHINING QIZI

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, qadim zamonda uzoq yurtda bir podachi bor ekan. Uning xotini ancha vaqt kasal yotib, axiri o‘libdi-da, yolg‘izgina bir qizi yetim qolibdi.

Podachi bir tul xotinga uylanibdi, ikkinchi xotin bir qiz ergashtirib kelibdi. Yetim qizga o‘gay ona hadeb zulm qilaveribdi, yetim qizning rang-ro‘yi za’faronday sarg‘ayib ketibdi. Ona o‘z qiziga kunda yog‘liq non berar ekan-da, o‘gay qizga qotgan non berib, og‘ir-og‘ir ishlarni buyurar ekan.

Yetim qizga onasidan bir sigir, bir xo‘roz va bir tovuq qolgan ekan.

O‘gay ona har kuni: «Bir savat paxtani yigirib, sigirni boqib kel!» deb qizni dalaga haydab yuborar ekan. Qiz charxni oldiga olib, qattiq nonni sovuq suvda ivitib yeb, o‘gay ona aytgan ipning yarmisini ham yigirolmay kelar ekan. O‘gay ona qiz sho‘rlikning sochlaridan tortib urar ekan, a’zoyi badanini o‘ymalab, ko‘kartirib yuborar ekan. Otasi ham keyingi xotinining gapiga kirar ekan. Qiz bir kun dalada sigirini o‘tlatib qo‘yib, o‘zi charx yigirib o‘tirsa, birdan qattiq shamol turibdi-yu, paxtasini uchirib ketibdi. Qiz uni ushlab olaman deb yugurib ketaveribdi, lekin tutolmabdi. Oxiri paxtani shamol tog‘ bag‘ridagi bir g‘orga olib kirib ketibdi. Qiz g‘orning ichiga kirsa, oppoq sochli kampir o‘tirgan emish. Qiz darhol ikki qo‘lini ko‘ksiga qo‘yib:

– Assalomu alaykum, buvijon! – debdi.

– Vaalaykum assalom, kel, qizim, kel! Xo‘sh, nima kulfat tushdi boshingga? – deb so‘rabdi kampir.

Qiz boshidan kechirgan hamma voqeani kampirga birma-bir aytib beribdi.

Shunda kampir:

– Ey, bolam, xafa bo‘lma, o‘gay onangning bergan paxtasini sigirga yedir, keyin sigirning yelinidan ip-larni tortib o‘rab olaver! – debdi va qizning boshini silab turib:

– Agar boshingga biror kulfat tushsa menga kel, mushkulingni o‘zim oson qilaman, – debdi.

Qiz sevinchini ichiga sig‘dirolmay, tezda sigir ol-diga boribdi, paxtani sigirga yedirib, yelinidan sut sog‘ganday ipni tortib olaveribdi. Bir tekis ingichka ip chiqaveribdi. Bir nafasda bir necha kalava ip sog‘ib, o‘gay onaning oldiga kelsa, u:

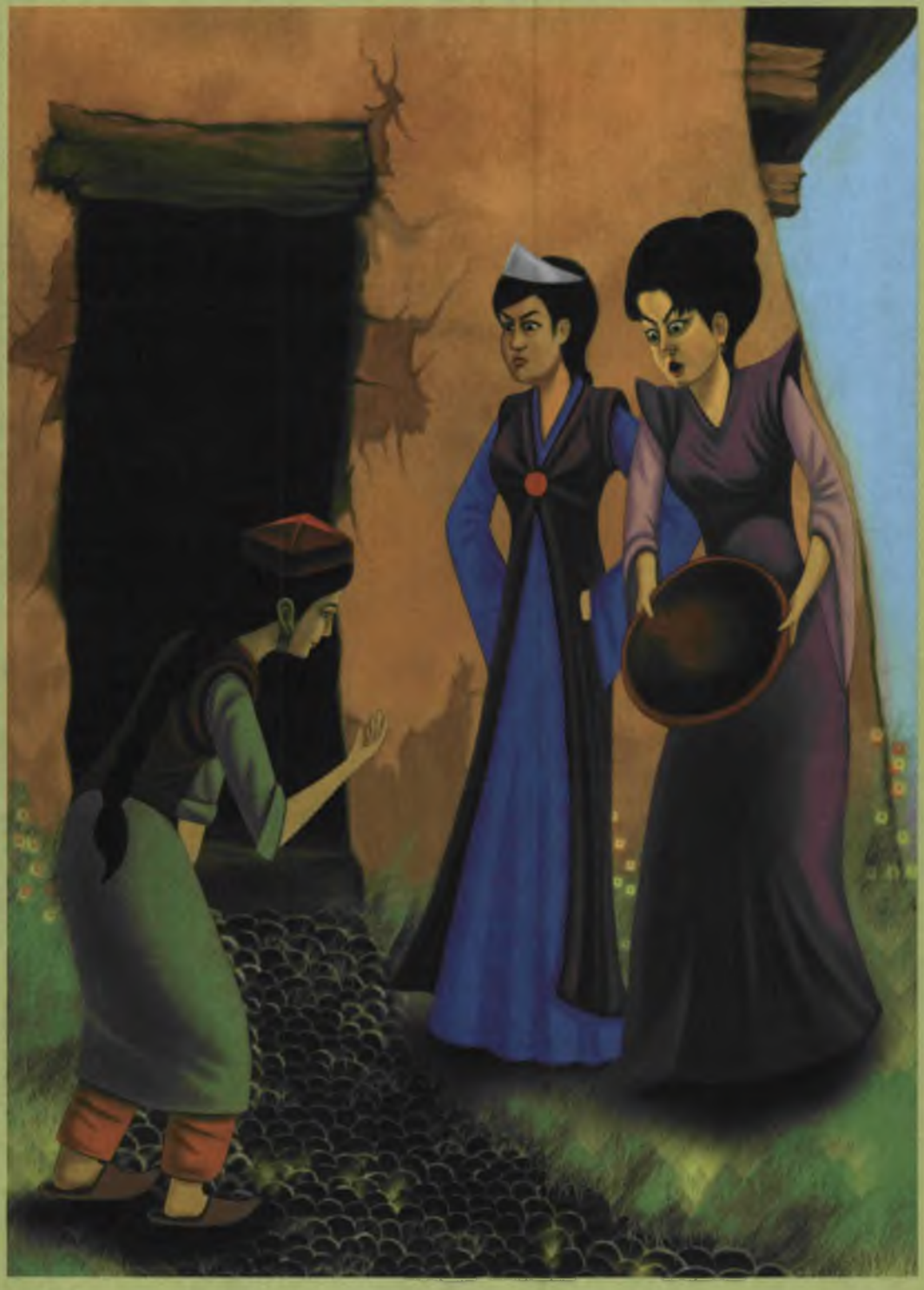
– Muncha kech kelding?! Bor, sigirning tagini tozala, hovlini supur! – deb o‘dag‘aylabdi.

O‘gay ona necha savat paxta bersa ham, qiz bechora hammasini silliq qilib, ipga aylantirib kelaveribdi. O‘gay ona bunga chidayolmay poylabdi, qarasaki, voqea hali-gidek emish.

Bir kuni kechqurun eri ishdan kelganda:

– Adasi, hademay qish kiradi, mening mol go‘shti yegim kelyapti, iloji bo‘lsa sigirni so‘yib bersangiz, – debdi.

Laqma eri «Xo‘p» deb sigirni so‘yib, go‘sht-yog‘ini sa-ranjomlabdi. Yetim qiz sho‘rlik yig‘lab-ylg‘lab g‘ordagi kampir oldiga yana boribdi. Shunda kampir qizning boshini silab turib:

– Yig‘lama, bolam, hechqisi yo‘q! Uyingga borib sigiringning suyaklarini, terisini, dum va shoxlarini yig‘ib, bir joyga ko‘m. Payti kelganida kuningga yaraydi, – debdi.

Qiz kampirning aytganlarini qilibdi. Bir kun o‘gay ona o‘z qizini rosa yasatib, mehmonga olib ketibdi. O‘gay qizning oldiga bir xalta guruch bilan bir xalta moshni aralashtirib:

«Men kelguncha mana shu mosh bilan guruchni bir-biridan ajratib qo‘y», deb qizning boshiga bir musht urib, eshikni ustidan qulflab ketibdi. Qizning onasidan qolgan haligi bitta tovug‘i bilan bitta xo‘rozi kelib, yig‘lab o‘tirgan qizga yordam beribdi: bir nafasda moshni moshga, guruchni guruchga ajratibdi. Qiz quvona-quvona kampir oldiga boribdi. Kampir qizning boshini silab:

– Bolam, qizlarimdan to‘rttasini senga qo‘shib beray. Sen ular bilan yurt podshosining to‘yiga borgin, ko‘mib qo‘ygan suyak, teri, dum va shoxlarni ochib qara-chi, nima sir ko‘rar ekansan, – debdi. O‘sha onda to‘rtta qiz paydo bo‘lib, kampirga salom beribdi. Podachining qizi ular bilan birga uyiga borib, ko‘mib qo‘ygan narsalarini ochib qarasa, sigirning terisi bir libos bo‘libdiki, tilla tugmalar qadalgan, yalt-yalt tovlanarmish. Sigirning tuyoqlari bir g‘alati kavush bo‘lib-diki, xuddi qoshiqqa o‘xsharmish; suyaklari esa dur, gavhar, marjon bo‘lib qolibdi. Qizlar ko‘ylakni, kavushni qizga kiydirib, ro‘mol o‘ratib, gulob bilan yuzini yuvganlarida qiz o‘n to‘rt kunlik oydek bo‘lib, uning husn-jamoli haligi qizlar husnidan yuz chandon oshib ketibdi. U qizlar podachining qiziga cho‘ri bo‘lishib, to‘yga borishibdi.

To‘y egasi «Allaqaysi yurt podshosining qizi keldi», deb o‘ylab, qizni uyning to‘riga o‘tkazibdi. Qizning o‘gay onasi ham to‘yga borgan ekan, poygakda qolib ketibdi. Ziyofat juda quyuq bo‘libdi, qand o‘rniga novvot, suv o‘rniga sharbat tortilibdi. Ziyofat o‘tgandan keyin qiz dasturxondagi meva-chevalarni o‘gay onasiga uzatibdi. O‘gay ona, qizni tanimay, suyuna-suyuna ovqatlarni olib qaytibdi. Qiz ko‘p izzat-hurmat bilan to‘ydan chiqibdi, uyiga tez borish uchun shoshilibdi, shoshilganligi sababli oyog‘idan bir poy kavushi tushib qolibdi. O‘gay onasi borguncha, hech narsani ko‘rmagandek, uyga kelib o‘tiribdi.

Bir vaqt o‘gay ona o‘z qizi bilan uyga kelib, o‘gay qiziga maqtanibdi:

– Biz ajoyib tomoshalarni ko‘rdik, quyuq ziyofatda bo‘ldik, bir podshoning qizi keldi, oy desa og‘zi bor, kun desa ko‘zi bor, shirin-shakar so‘zi bor, o‘z oldidagi xilma-xil ovqatlarni bizga berdi. Sen nima qilib o‘tiribsan, qo‘yib ketgan mosh-guruchlarni nima qilding?

Qiz bir xalta mosh, bir xalta guruchni onasi oldiga olib chiqib qo‘yibdi. Buni ko‘rgan o‘gay onasining dami ichiga tushib ketibdi.

Podshoning to‘yini o‘tkazib kelayotgan kampirlardan bittasi yo‘lda loyga botib qolgan chiroyli kavushning bir poyini topib olibdi.

«Bu qanaqa kavush bo‘ldi, umrimda bunday chiroyli, bejirim kavushni ko‘rmagan edim», deb to‘ppa-to‘g‘ri podshoning oldiga oboribdi.

Podshoning ko‘ziga kavush yaxshi ko‘rinib:

– Shu kavushning egasi juda chiroyli qiz bo‘lsa kerak. Kim bo‘lsa ham o‘shani olaman, yurt-u olamni qidirib, shu kavushning egasini topinglar! – debdi.

Ikki kampir uyma-uy yurib, haligi kavushni har bir qizga kiygizib ko‘ribdi: hech qaysisining oyog‘iga to‘g‘ri kelmabdi. Podsho «Endi kimning uyi qoldi», deganda «Falon podachining uyi qoldi», deyishibdi.

– Podachining uyiga boringlar! – debdi. Kampirlar podachining uyiga kelishi bilan o‘gay ona yetim qizni tandirga qamab, tandir og‘zini berkitib qo‘yibdi. O‘z qizini yasatib kampirlarga ro‘para qilibdi. Kavushni qizga kiygizmoqchi bo‘lishsa, oyog‘ining uchi ham sig‘masmish. Buni ko‘rgan onasi kalovlab qolibdi.

Kampirlar endi ketaylik deb turganda, tovuq bilan xo‘roz tandir boshiga chiqib: «Bibi, bibi, munda», dermish. Kampirlardan bittasi «Tavba, tovuq ham gapiradimi? Tandirda bir gap borga o‘xshaydi», deb uni ochib qarashsa, bir qiz o‘tirgan emishki, go‘yo hur-paridek. So‘ngra uni tandirdan chiqarib olib, kavushni kiygizib ko‘rishsa, oyog‘iga loppa-loyiq kelibdi.

Kampirlar podsho oldiga borib: «Suyunchi, suyunchi!» deyishibdi va «Shunaqa bo‘yi tolma, ikki yuzi olma, og‘zi angishvonadek mahpora qizga loyiq keldi», deb qizni ta’rif qilishibdi. Podsho har ikkala kampirga bosh-oyoq sarpo beribdi, to‘y harakatiga tushibdi. O‘gay onaning joni halqumiga kelib, xo‘roz bilan tovuqning boshini uzib tashlabdi.

To‘y yaqinlashgan sari o‘z qizini parvarish qilaveribdi. O‘gay qizning ikki ko‘zini o‘yib, o‘zini qamishzor to‘qayga tashlabdi va uning o‘rniga o‘z qizini uzatib boribdi. Podsho qarasa, qiz judayam xunuk emish.

Bir bo‘zchi chol to‘tilarga naycha qilish uchun to‘qayga borsa, bir qiz muk tushib yotgan emish. Chol borib:

– E, bolam, nima bo‘ldi? – deb so‘rabdi. Shunda qiz voqeani birma-bir aytib beribdi.

Cholning qizga rahmi kelib:

– Bolam, menda na o‘g‘il, na qiz bor. Uyda birgina kampirim bor, u boyaqish charx yigirib ip qilib beradi, men bo‘z to‘qiyman, shu bilan kun ko‘ramiz. Endi sen menga qiz bo‘lgin, yolg‘izlik kampiming ham joniga tekkan, – debdi.

Qiz rozi bo‘libdi. Keyin chol qizni yetaklab uyga olib boribdi, kampir hursand bo‘libdi.

Qiz kulsa og‘zidan guldasta, yig‘lasa ko‘zidan dur to‘kilar ekan.

Kunlardan bir kun kampir bir qiziq narsa gapirgan ekan qiz qah-qah urib kulib yuboribdi, shunda og‘zidan guldastalar to‘kilibdi. Qiz cholga qarab:

– Otajon, mana shu gullarni savatga terib, podsho qasri oldidan o‘tavering. «Gul keldi!». «Gul keldi!» deng. Agar podsho xotini chiqib, «Gulingizni sotasizmi?» desa, «Ko‘zga alishaman!» deng, – debdi.

Chol qiz aytganiday qilib, «Gul kelde-e-e! Gul kelde-e-e!» deb o‘taversa, podshoning xotini uni chaqirtirib so‘rabdi:

– Guling necha pul?

– Gulimni pulga sotmayman, ko‘zga alishaman, – debdi chol.

Podshoning xotini yetim qizning sandiqda saqlagan ikki ko‘zini cholga chiqarib beribdi. Kechasi qiz ko‘zlarini o‘z o‘rniga solib uxlab yotsa, g‘or ichidagi kampir kelib, qizning ko‘zlarini tuzatibdi. Qiz uyg‘onsa, ko‘zi chiroqdek ochilib ketibdi, hamma yoqni dur bosibdi. Kulgan sari og‘zidan guldasta to‘kilarmish.

Chol kunda savat-savat gullari, durlarni sotaverib, boyib ketibdi. Oltindan qo‘rg‘onlar yasab, cho‘l-biyobonlarga suv chiqaribdi. To‘qaylarni gulistonga aylantirib yuboribdi.

Bir kuni o‘sha yurtning podshosi ovga chiqibdi. Qarasa, cho‘l-biyobonlar obod bo‘lib, tog‘ tepasida mustahkam qo‘rg‘onlar paydo bo‘lgan emish. Ilgarigi ov joylarida bulbullar, to‘tilar, qumrilar sayrashayotgan emish. Podsho odamlardan:

– Bu yerni kim obod qildi? – deb so‘ragan ekan, kishilar:

– Bo‘zchi cholning qizi obod qildi, – deb javob berishibdi.

Podsho «Shu qizni bir ko‘rsam, o‘lsam ham armonim yo‘q edi,–deb kecha-kunduz orzuda bo‘libdi.

Qiz bir kun dugonalari bilan ovga chiqibdi. Shu kuni podsho ham yolg‘iz ovga chiqqan ekan. Ular daryo yoqasida uchrashib qolibdilar. Shu payt shamol kelib qizning yuzidan pardani ko‘taribdi. Podsho qizni ko‘rishi bilan hushidan ketib, otdan yiqilibdi. Qizlar podshoni saroyga olib boribdilar. Qiz podshoga:

– E, podsho, agar loyiq ko‘rsangiz, vazirlaringiz,

qirqta yigitingiz va uy ichingiz bilan biznikiga mehmon bo‘lib kelsangiz, – debdi.

Podsho rozi bo‘libdi. Oradan ko‘p o‘tmay vazir-u vuzarolari va navkarlari bilan qiznikiga mehmon bo‘lib kelibdi. Qiz ularning tagiga yetti qavat ko‘rpacha solibdi. Qirq qo‘yni so‘ydirib, turli noz-ne’mat bilan ularni kutib olibdi. Yarim kecha bo‘lganda yuziga yetti qavat parda tutib, dutor chalib, boshidan o‘tganlarni birma-bir aytib beribdi. Keyin yuzidan pardani olib tashlabdi. Podsho bu gaplarni eshitib voqeaga tushunibdi, berahm qaynonasi bilan xotinini o‘limga buyuribdi.

El-yurtga to‘y berib, podachining qiziga uylanibdi. Yaxshi yashab, yaxshi oshab, murod-maqsadlariga yetishibdi.

HIYLAGAR BEDANA

Bor ekanda yo‘q ekan, bitta zag‘izg‘on bo‘lgan ekan. U bir tup do‘lananing tepasiga in qo‘yibdi va beshta bola ochibdi. Bolalari endi uchirma qilishga yaqinlashgan kunlarda undan bir och tulki xabardor bo‘lib qolibdi. Tulki zag‘izg‘onga do‘q qilib, bolalarini yeyish payiga tushibdi. U do‘lananing tagiga kelib:

– Ey, zag‘izg‘on, bitta bolangni tashlasang tashlaganing, tashlamasang do‘lanangni ag‘daraman, qoningni shimiraman, suyaklaringni kemiraman, bolalaring bilan bitta qo‘ymay hammangni qiraman, – deb qo‘rqita boshlabdi.

Bechora zag‘izg‘on bitta bolasini tashlab yuboribdi. Tulki ertasiga yana do‘lananing tagiga kelib, zag‘izg‘onga kechagidek do‘q qila boshlabdi

Do‘lanangni ag‘daraman

Qonlaringni shimiraman.

Suyagingni kemiraman,

Bitta qo‘ymay qiraman.

– Yana bitta bolangni tashla, yaxshilikcha tashlamasang, o‘zing bilasan, – debdi.

Zag‘izg‘on, boshqa bolalarim omon qolar-ku, degan niyat bilan jonidan aziz bo‘lgan bolasining ikkinchisini qurbon qilibdi.

Tulki zag‘izg‘onning ikkinchi bolasini ko‘tarib, jo‘nab qolibdi. O‘rgangan ko‘ngil o‘rtansa qo‘ymas degandek, tulki to‘rt kun deganda zag‘izg‘onning to‘rtta bolasini yeb qo‘yibdi.

Beshinchi kuni zag‘izg‘on bittagina bolasi bilan qolib, yig‘lab o‘tirgan ekan, uning oldiga birdan bedana uchib kelibdi. Yig‘lab o‘tirgan zag‘izg‘onga ko‘zi tushib, bedana uning holini so‘rabdi. Zag‘izg‘on o‘z ahvolini so‘zlab beribdi. Dono bedana zag‘izg‘onning nodon va qo‘rqoqligiga ko‘p achinibdi. Keyin unga shunday deb o‘rgatibdi.

– E, zag‘izg‘on, tulki yana sening oldingga kelib:

Do‘lanangni ag‘daraman.

Qonlaringni shimiraman...

– deb do‘q qilsa, sen «ag‘darsang ag‘daraver, shimirsang shimiraver», deb tura ber. Qolgan bolangni tashlama, – debdi. Bedana ketgandan so‘ng, tulki kelib qolibdi. Tulki kundagi do‘qini qilib, zag‘izg‘onni qo‘rqitmoqchi bo‘lgan ekan, zag‘izg‘on:

– Do‘lanani ag‘darsang ag‘dara ber, kemirsang kemira ber, endi sendan qo‘rqmayman, – debdi. Shunda tulki:

– E, zag‘izg‘on, bu so‘zlarni senga kim o‘rgatdi? – debdi.

Zag‘izg‘on:

– Bu so‘zlarni menga bedana o‘rgatdi, – debdi. Tulki:

– Bedana qayoqqa ketdi? – deb so‘rabdi.

Zag‘izg‘on bedana ketgan tomonni tulkiga ko‘rsatib beribdi, endi tulki bedananing orqasidan izlab ketibdi. Bedana bir o‘tloqqa borib uxlab yotgan ekan. Tulki uning izidan borib, topib, ustalik bilan bedanani tutib olibdi. Bedana:

– E, tulki, meni nima qilmoqchisan? – degan ekan, tulki:

– Sen zag‘izg‘onga gap o‘rgatganing uchun u bolasini tashlamadi. Endi seni yemoqchiman, – debdi. Bedana tulkiga aytibdi:

– Meni yeganing bilan hech bir baraka topmaysan, qorning ham to‘ymaydi, mening bir barmoqchalik ham etim yo‘q. Sen meni yemasang, seni yaxshilab to‘ydiraman. Tulki:

– Qanday qilib meni to‘ydirasan? – deb so‘rabdi. Bedana aytibdi:

– Katta yo‘lga chiqib turamiz, sen bir to‘da xashakning ichiga kirib berkinib turasan, xotinlar dasturxonlarda turli narsalarni tugib o‘tadilar. Men ularning oldiga tushib, hurpayib turaman. Xotinlar meni ko‘rib: «Mana bu bedanani ko‘ringlar», deydilar. Shunda men ucholmay, yo‘rg‘alab qochaman. Xotinlar dasturxonni qo‘yib, meni ushlamoqchi bo‘ladilar. Men sekin-sekin yo‘rg‘alab, sekin-sekin uchib, ularni uzoqroqdagi bir tepaning orqasiga olib ketaman. Sen shu vaqt xashak orasidan chiqib, dasturxonlarni ochasan, eng yaxshi narsalarni olib qocha berasan». Bu tadbirni eshitgan tulki shodlanibdi. Tulki bilan bedana katta yo‘lning bir chetiga chiqib turibdilar. Tulki xashak orasiga kirib yashirinibdi. Shunda uzoqdan uch-to‘rtta xotin katta-katta dasturxonlarni ko‘tarib kela beribdi. Bedana xotinlarning oldiga chiqib hurpayib tura beribdi. Xotinlardan bittasi:

– E, ana u bedanani qaranglar, – debdi.

Boshqa bir xotin:

– Mening bolamning bedanasi uchib ketgan edi. U har kuni bedana deb xarxasha qiladi.

Kelinglar, hammamiz o‘rab tutib olamiz. Bu bedana ucholmaydiganga o‘xshaydi, – debdi.

Xotinlar tugunlarini yerga qo‘yib, bedanani ushlash uchun quvlabdilar. Bedana avval yo‘rg‘alabdi, keyin kalta-kalta uchibdi, oxiri xotinlarni qiziqtirib, tepaning orqasiga olib o‘tibdi. Xotinlar «Bu bedananing qanotlari yulingan bo‘lsa kerak, zo‘rg‘a uchyapti», deb o‘ylab turgan ekanlar, bedana birdan «pirr» etib uchib, ko‘zdan g‘oyib bo‘libdi.

Xotinlar dasturxonga bir talay non va go‘shtlarni solib, kelin chorlarga ketayotgan ekanlar. Tulki dasturxonlar holi qolganini ko‘rib, darrov ochibdi, non va go‘shtlardan ko‘pgina olib bir chetga qarab qochibdi. Tulki non va go‘shtlarni yeb juda ham to‘yib ketibdi. U yana bedanani qidirib topibdi. Shunda tulki:

– E, bedana, meni ko‘p to‘ydirib yubording, ovqatni hazm qilishim qiyin bo‘lib qoldi.

Endi menga bir qiziq tomoshalarni ko‘rsatib, aylantirib kelgin va meni kuldirgin, – debdi.

Bedana uchib borib, bir sigir sog‘ib o‘tirgan kampirning oldiga yaqinlashibdi. Pirr etib uchib sigirirning shoxiga qo‘nib olibdi. Kampir buni ko‘rib cholni chaqiribdi.

Chol bedanani urib olmoqchi bo‘libdi. Mo‘ljallab turib bir tayoq otgan ekan, bedana uchib ketibdi, sigirning

shoxi sinibdi, hurkib ketgan sigir kampir sog‘ib turgan sutni to‘kib yuboribdi. Buni ko‘rgan tulki kula berib, ichagi uzilay deb qolibdi. Bedana xira tulkidan uzoqlashib, u bilan xayrlashmay jo‘nab qolibdi.

Tulki ertasi erta bilan yana bedanani qidirib ketibdi. Bedana bir o‘tloqda o‘tlarning urug‘larini yeb yurgan ekan, birdan zavq bilan sayrab yuboribdi. Agar u sayramaganda, tulki uni kechgacha ham topolmas ekan. Tulki bedanani ko‘rib, buyruq qilibdi:

– Ey, bedana, bugun ham meni to‘ydirib, xursand qilasan, bo‘lmasa o‘zingni yeb qo‘yaman, – debdi. Bedana ichida: «Bu xira tulkidan qutulish kerak, u xavfli dushman, chunki uxlab qolganimda ushlab olsa, yeb qo‘yishi mumkin», – deb o‘ylabdi. Bedana tulkiga:

– Xo‘p, bugun ham to‘ydiraman, lekin bu yaqinda to‘y ham yo‘q, kechagidek dasturxon ko‘targan xotinlar ham yo‘q, shuning uchun qishloqqa yaqin joyda bir parcha go‘sht ko‘rgan edim, shunga boshlab boraman, – debdi. Tulki rozi bo‘libdi.

Bedana bu gal tulkini cho‘ponlarning qopqoniga boshlab boribdi. Qopqondagi go‘shtni ko‘rgan tulki bora solib o‘zini go‘shtga uribdi. Qopqonning ilgagi chiqib, tulkining bo‘ynidan qisib olibdi. Ayyor tulki o‘z tumshug‘idan qopqonga ilinib, ko‘p azob chekib o‘libdi.

Bedana ham, zag‘izg‘on ham xira va ayyor dushmandan qutulib qolibdi.

Cho‘ponlar qopqondagi tulkini ko‘rib, juda xursand bo‘libdilar.

OLTIN TARVUZ

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, o‘tgan zamonda bir kambag‘al dehqon bor ekan. Uning atigi bir tanobgina yeri bor ekan. Dehqon shu yerda kecha-yu kunduz tinmay mehnat qilib kun ko‘rar ekan. Bahor kelib qolibdi. Dehqon yer hayday boshlabdi. Yerni ikki marta haydab bo‘lib, yaqinidagi katta soyning bo‘yida salqinlab o‘tirsa osmonda uchib ketayotgan bir laylak yerga yiqilib tushibdi. Dehqon qarasa, laylakning qanoti siniq emish. Dehqon haligi laylakni darrov uyga olib borib, siniq-qanotiga taxtakach bog‘lab, bir qancha vaqt uni boqibdi. Laylak sog‘ayib, uchib ketibdi.

Bir kun dehqon chigit ekib yursa, laylak pastlab uchib o‘tibdi. Dehqon esa chigitni ekaveribdi. Biroq laylak yana pastlab o‘tibdi. Shu o‘tishda uch dona tarvuz urug‘i tashlab ketibdi.

Bir necha kundan keyin chigit bilan baravar tarvuz urug‘i ham unib chiqibdi. Ekinni vaqtida o‘tabdi, sug‘oribdi, chopibdi. Shunday qilib hosilni yig‘adigan payt ham kelibdi. Bir kuni tarvuzdan uchtasini uzib, uyiga olib ketibdi. Tarvuzlar juda katta ekan. Dehqon o‘zining yaqin qarindoshlarini va oshna-og‘aynilarini mehmonga chaqiribdi. Bir mahal tarvuzga pichoq ursa, pichoq sira botmas emish. Uni qo‘yib, ikkinchisini so‘ymoqchi bo‘libdi, pichoq o‘tmabdi, uchinchisi ham shunday bo‘libdi. Dehqon ham, mehmonlar ham hayron bo‘lishibdi. Bir urib yorib qarasalar, ichi to‘la tilla emish. Qolgan ikkitasini ham yorib ko‘rishibdi. Ularning ichi ham tilla emish. Kambag‘al sevinib ketib, hammasini mehmonlarga ulashibdi, ular ham xursand bo‘lib, uy-uylariga tarqabdilar. Uch tup tarvuzning har biri o‘ntadan solgan ekan. Dehqon qolgan tarvuzlarni ham yig‘ib olibdi. Shunday qilib kambag‘al dehqon juda boyib ketibdi.

Uning bir boy dehqon qo‘shnisi bor ekan. U haligi kambag‘al dehqondan: «Sen nima qilib boyiding?» deb so‘rabdi.

Dehqon voqeani aytibdi: «Qo‘shni, mening yerimni o‘zingiz bilasiz. Erta bahordan yerni haydashga kirishdim. Bir kun charchab, soy bo‘yida salqinlab o‘tirsam, osmonda uchib ketayotgan bir laylak yerga yiqilib

tushdi. Qarasam bir qanoti singan ekan. Rahmim kelib, ko‘tarib uyga olib keldim. Qanotini taxtakach bilan bog‘lab, dori-darmon bilan parvarish qildim, boqdim. Laylak bir necha kundan keyin tamom sog‘ayib uchib ketdi. Kunlardan bir kun yer haydab bo‘lib, chigit ekib yursam, haligi laylak tepamdan uchib o‘tdi. Ishimni qilaverdim. Bir ozdan keyin laylak orqasiga qaytdi. Qaytishda pastlab uchib, yerga uch dona tarvuz urug‘i tashlab o‘tdi. U urug‘lar yerdan unib chiqdi. Uni g‘o‘zalarim bilan baravar parvarish qilaverdim. Tarvuzlarni so‘ysam ichidan tilla chiqdi. Shunday qilib boyib ketdim», – debdi.

Buni eshitgan boy dehqon: «Zora men ham shunday oltinlarni qo‘lga kiritsam» deb soyga borib turibdi. Bir vaqt boy nariroqda bir laylakini ko‘ribdi. U sekin borib, poylab turib laylakning oyog‘iga tayoq otibdi. Laylakning oyog‘i sinib, ucholmay qolibdi. Boy darrov uni tutib, uyiga olib kelibdi, oyog‘iga taxtakach bog‘lab, parvarish qilibdi. Bir necha kundan keyin, laylakning oyog‘i tuzalib uchib ketibdi. Boy dehqon har kuni dalaga chiqib, laylakni kutaveribdi. Kunlarning birida uning tepasidan tanish laylak o‘ta turib ikki dona urug‘ tashlab ketibdi. Urug‘i ko‘karib chiqib tarvuz solibdi. Tarvuz pishishi bilan boy dehqon hamma qarindosh-urug‘ini mehmonga chaqiribdi. Tarvuzga pichoq urgan zamon ichidan katta-katta qovoqarilar chiqib, o‘tirganlarni talay boshlabdi. Boy tura solib ularni haydamoqchi bo‘lganda, arilar uni boshi demay, yuzi demay chaqib tashlayveribdi. Oradan sal o‘tgach, boyning kallasi, bur-

ni, lablari shishib ketibdi. Buning alamiga chidolmay, o‘zini katta suvga tashlab, cho‘kib ketibdi.

Kambag‘al dehqon halollik bilan murodiga yetibdi, boy dehqon o‘z qilmishiga yarasha jazosini tortibdi.

GULSHOH BILAN VARQA

O‘tgan zamonda bir podshoh bor ekan. Uning Gulshoh degan qizi bor ekan. Podshohning bir do‘sti bo‘lib, uning Varqa degan o‘g‘li bor ekan. Varqa bilan Gulshoh ikkisi bir maktabda o‘qishar ekan.

Varqa bilan Gulshoh maktabda o‘qib yurganlarida bir-birini sevib qolishgan ekan. Ammo Varqaning otasi kambag‘al ekan. Varqa o‘sib, ulg‘ayib pahlavon bo‘lib yetishibdi. U mamlakatdagi eng katta pahlavonlar bilan kurash tushib, ularni ham yengibdi, pahlavonlikda dong qozonib, mashhur bo‘libdi.

Varqaning otasi vafot qilibdi. Kunlar ketidan oylar, oylar ketidan yillar o‘tibdi. Varqa Gulshohni so‘ratib, podshohga sovchi yuboribdi. Podshohga bu yoqmabdi, chunki Varqa ham yetim, ham kambag‘al. Lekin u kuchli pahlavon, undan pahlavonlar qo‘rqar, podshoh ham hayiqar ekan. Podshoh qizini beray desa kambag‘al, bermay desa pahlavon. Buning ustiga Varqaning otasi podshohning do‘sti edi. Podshoh vazirlarini chaqirib maslahatlashib, Varqani boshqa mamlakatga jo‘natmoqchi bo‘libdi.

Podshohning tog‘asi Rum shahrining podshohi ekan. Boshqa bir podshoh Rum shahri bilan urushayotgan ekan. Gulshohning otasi Varqani Rumga yuborish fikriga tushibdi. Bundan maqsad Varqa jangda o‘lib ketsa, Gulshohni boshqaga berish ekan.

Podshoh Varqani chaqirib olib:

– Pahlavon yigit, Rum shahrining podshohi mening tog‘am bo‘ladi. U dushman bilan jang qilmoqda. Agar Rumga borib, tog‘amga yordam bersang, ko‘p mol-dunyo orttirib kelsang, shunda qizimni beraman, – debdi.

Varqa:

– Meni olti oy kutinglar, olti oyda kelmasam, Gulshohni boshqaga beraveringlar, – debdi.

Varqa Rumga jo‘nabdi. Bir qancha kun yo‘l yurib jang maydoniga yetibdi. Rum podshohi jangchilari tomonida turib, dushmanga qarshi kurashibdi. Bir necha kunda yov qo‘shinlarini yengibdi. Rum podshohi dushmanning taslim bo‘lganini ko‘rib, Varqaning qahramonligiga qoyil qolibdi va uning kimligini so‘rabdi. Varqa o‘zini tanitgach, podshoh uni yaxshi kutib olibdi-da:

– Tila tilagingni, – debdi.

– Ey, podshohi olam, sultoni bokaram, – debdi Varqa, – men Yaman podshohining qizi Gulshohni sevaman. Podshoh «Boylik orttirib kelsang, qizimni beraman», degan edi. Oltin-zar, qimmatbaho narsalar bersangiz, qizni olishga yordam bergan bo‘lardingiz.

Podshoh Varqaga bir qancha ot, tuyalarga oltin-zar va qimmatbaho narsalar ortib beribdi. Varqa yo‘lga chiqibdi.

Shu vaqtda Varqaning o‘z yurtiga qaytish muddati bitay deb qolgan ekan.

Yaman podshohi qizini boshqa mamlakat podshohiga xotinlikka uzatib, Varqaning kelishiga bir hiyla ishlatibdi.

Bir qo‘yni so‘yib, uni kafanga o‘ratib, «Gulshoh o‘ldi» deb xalqqa e’lon qilibdi va uni mozorga olib borib ko‘mibdi. Podshoh va fuqaro motam tutib, hamma qora kiyinibdi, taxt-ravoqlarga qora bayroq tutilibdi, mamlakat qoraga bo‘yalibdi.

Gulshoh uzatilayotganida, to‘y kuni qayg‘urib, nima qilishini bilmay, o‘zining eng yaqin kanizaklaridan birini chaqiribdi, qimmatbaho uzugini barmog‘idan chiqarib:

– Mana bu uzukni ol, Varqa kelsa, unga ber, mendan yodgorlik, – debdi.

Endi gapni Varqadan eshiting. Bir necha kun yo‘l yurib, horib-charchab, o‘z yurtiga yetib kelibdi. Qarasa, mamlakatning shahar, qishloqlari qoraga bo‘yalgan emish. Xalq esa qora kiyim kiygan emish. Varqa yo‘lda odamlardan:

– Nimaga hamma yoq qoraga bo‘yalgan, odamlar qora kiyingan? – deb so‘rasa:

– Gulshoh o‘ldi, – deb javob berishibdi.

Varqa bir oh chekib o‘zidan ketibdi. Bir qancha vaqtdan so‘ng o‘ziga kelsa, atrofini odamlar o‘rab olgan emish.

Varqa alamdan bag‘ri ezilib, madori ketib uyiga kelibdi. U qayg‘urib, ozib-to‘zib ketibdi. Bir necha kun o‘tgandan so‘ng Varqaning kelganidan xabar topgan kanizak kelib, Varqaga Gulshohning uzugini berib, shunday debdi:

– Gulshoh o‘lgani yo‘q. Podshoh xalqqa bildirmay, uni Farang shahri podshohiga uzatib yubordi. Gulshoh meni «o‘ldi» desa ishonmasin, deb shu uzukni berdi. Menga ishonmasangiz go‘rni ochib qarang, shunda qo‘y yotganligiga ishonasiz.

Varqa go‘rni ochib qarasa, kanizak aytganiday haqiqatan qo‘y emish.

Varqa g‘am-g‘ussa chekib, ranggi-ro‘yi ketib, xarob bo‘libdi. Buning ustiga Rumdan olib kelgan mol-dunyosini har tomonga sochib, o‘zi qalandarga o‘xshab qolibdi.

Varqa uzukni olib Farang shahriga qarab ravona bo‘libdi. Endi Varqa yo‘lda keta bersin, ikki og‘iz so‘zni Gulshohdan eshiting.

Gulshoh Farang podshohinikiga borganda:

– Siz meni bekor oldingiz, mening sevgan yorim bor. Baribir men sizga tegmayman, – debdi.

Podshoh:

– Sening sevgan yoring bo‘lsa, men seni singlim deb bilaman, mendan xavfsirama, men seni yoringga yetishtirishga yordam beraman, – debdi.

Gulshoh:

– Menga baland ravoq soldirib bering, – debdi.

Podshoh unga tillo ravoq qurdirib beribdi. Gulshoh ravoqqa chiqib: «Ko‘chadan musofir o‘tsa menga aytinglar», debdi xizmatkorlariga.

Varqa Farang shahriga yetib kelibdi. Uning musofir ekanini bilgach, xizmatkorlari Gulshohga xabar beribdi. Gulshoh Varqani ko‘rishi bilanoq tanibdi. Ikkisi bir-biri bilan ko‘rishib, hushidan ketibdi. Hushlariga kelishib, yana so‘zlashib o‘tirishibdi.

Farang podshohi Varqaning kelganini

eshitib, ikkisiga alohida uy yasatib, uyga taklif qilib, o‘zi chiqib ketibdi.

Gulshoh bilan Varqa uyda o‘tirib, bir-biriga g‘azal aytishibdi. Podshoh ularning aytishuvlarini uyning orqasidan eshitib turgan ekan. Ikkisi g‘azal aytishib bo‘lgach, Varqa:

Sen podshohning nikohida bo‘lsang, men seni olishim noto‘g‘ri, men seni olsam podshohga xiyonat qilgan bo‘laman, – debdi. Buni eshitgan qiz o‘ksib-o‘ksib yig‘labdi. Podshoh Varqaga qoyil qolibdi.

Lekin Gulshohning yig‘laganiga rahmi kelib, ichkariga kiribdi:

– Nega yig‘laysan, singlim? – deb so‘rabdi.

Gulshoh:

– Varqa ketaman deyapti, shunga yig‘layapman, – debdi.

Varqa podshoh va qizning «ketma» deb yolborishlariga qaramay, yig‘lab-yig‘lab yo‘lga ravona bo‘libdi. Yurib-yurib madori quribdi, azob-uqubatdan o‘larga yaqinlashibdi. Bir mozorga yetganda o‘tib ketayotgan qalandarlarni ko‘ribdi. Ularga:

Shaharga borib, Gulshohga Varqa o‘ldi, deb xabar berib qo‘yinglar – debdi-yu, jon beribdi.

Qalandarlar shaharda Gulshohning ravog‘i tagidan o‘tayotib aytibdilar:

Varqa degan yigit mozorda o‘layotib, xabar berib qo‘yinglar, deb aytgan edi, – debdilar.

Gulshoh ravoqdan tushib, podshohga voqeani aytibdi. Qiz podshoh bilan mozorga boribdi. Gulshoh yigitni ko‘rib, ustiga o‘zini tashlab, hushidan ketib, u ham vafot etibdi.

Podshoh ikkisiga ham achinib, ko‘p yig‘labdi. Ikkisiga maqbara qurdirib, oltindan qo‘rg‘on soldirib, o‘zi ham o‘sha yerda yashabdi. Podshoh o‘z taxti va boyligini tashlab, qalandar bo‘lib qolibdi. U qiz bilan yigitning mozorini bog‘larga aylantirib yuboribdi, uni Bog‘i Eram deb atabdilar.

YAMOQCHI

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, o‘tgan zamonda Ma’ruf yamoqchi degan bir odam bo‘lgan ekan. U faqat yamoqchilik qilib, arang kun kechirar ekan. Ma’ruf domla-imomning maslahati bilan Ruzvon otin degan bir tul (beva) xotinga uylanibdi. Ruzvon otin juda firibgar xotin ekan. Uning kasbi rom ochish, fol boqish kabi xurofiy ishlar ekan.

Ruzvon otin erining yamoqchilik qilib topgan puliga qanoat qilmas ekan.

Bir kun Ma’ruf yamoqchi bozorda kun bo‘yi ishsiz o‘tirib, kechqurun uyiga qup-quruq qaytibdi. Ruzvon otin erini qarg‘ab-qarg‘ab uydan haydabdi.

Ma’ruf yamoqchi ham rosa jonidan to‘ygan ekan. U shahardan chiqib ketibdi. Karvonlarga qo‘shilib, ularning tuya, otlarini boqib, qorovullik qilib, ming azob-uqubatlar bilan Xo‘tan shahriga yetib boribdi.

Xo‘tanda Ma’rufning tanishlaridan Ali degan bir katta savdogar bor ekan. U Ma’rufni ko‘rib qolib, uni tekinga ishlatmoqchi bo‘lib, hiyla-nayrang bilan uyiga olib boribdi.

Uni darhol hammomga tushirib, yangi kiyim-bosh kiydirib, katta ziyofat qilibdi. Ertasiga Ma’rufga alohida do‘kon ochib beribdi.

Ma’rufning qo‘li juda ochiq ekan. U oldiga tilanib kelgan gadoylarga do‘kondagi mollardan, puldan berib jo‘nataveribdi. Xullas, o‘sha kunning o‘zidayoq do‘konning ming tillalik dastmoyasini shahardagi gadoylarga, yetim-yesirlarga berib, tamom qilibdi.

parlar oltinni olib, Ma'rufga qulluq qilibdilar, so'ngra podshohga xabar berish uchun jo'nab ketibdilar.

Choparlar orqasidan Ma'ruf ham o'ziga qarashli odamlarni yasantirib, chiroyli otlarga mindirib, dunyo-dunyo oltinlar, qimmatbaho toshlar, la'l-gavharlarni nor tuyalarga yuklab, Xo'tan shahriga ravona bo'libdi.

Choparlar tezlik bilan podshoh huzuriga borib, Ma'rufning davlatini, shon-shavkatini podshohga shunday ta'rif-tavsif qilibdilarki, Xo'tan podshosining og'zi ochilib qolibdi. Choparlar ertasi erta bilan Ma'rufning shaharga kelishini podshohga ma'lum qilibdilar.

Ertasiga choshgoh paytida shaharning kunchiqar tomonida chang paydo bo'libdi. Oradan sal fursat o'tmay, yaxshi otlarga mingan chiroyli yigit-qizlar, Rustamdek polvonlar, yuk ortilgan nor tuyalar yaqinlashib kelaveribdilar. Bularning oldida qanchadan-qancha soqchi askarlar bilan birga shohona kiyingan Ma'ruf dabdaba bilan kelmoqda ekan.

Ma'ruf shaharga jar soldirib, g'arib-faqirlarni o'z yoniga chaqiribdi, ularga qanchadan-qancha mol-dunyo berib, xursand qilibdi.

kampir yo‘l ko‘rsatibdi, so‘ngra shoh barcha askarlari bilan g‘or oldiga kelibdi va: «Hoy, Shahzoda! Nima uchun sen mening qizimni olib qochding, kel, urush qilamiz, qani askarlaringni chaqir!» deb dahshat solibdi. Shahzoda boshini quyi solib turarkan, ayiq bir bo‘kiribdi, butun dunyodagi ayiqlar to‘planishib, bir tomonga saf tortib turibdilar. Tulki ham bir uvillagan ekan, hamma tulkilar kelib bir tomonda turibdilar. Burgut esa bir qichqirgan ekan, butun dunyodagi burgutlar tog‘lardan toshlarni ko‘tarib kelib tepada turibdilar. Shu vaqt shoh vaziriga ayiq va tulkilarni ko‘rsatib: «Askari oz ekan, urushni boshlaymiz», debdi. Vazir dono ekan, yuqoriga qarab, burgutlarni ko‘rib, yuragi yorilguday bo‘libdi. Vazir shohga qarab:

– Shohim, tepangizga qarang! Uni ko‘ryapsizmi? Urush qilmaymiz, Shahzoda bilan yarash qilamiz, – debdi. Shoh bu holni ko‘rib, darrov Shahzoda bilan yarashibdi va Shahzodani o‘z yurtiga kuyov qilib olib ketibdi. So‘ngra hammalari murod-maqsadlariga yetibdilar.

Qilich botir dehqon va hunarmandlardan qo‘shin to‘plab, Qoraxon podshohga qarshi qattiq jang boshlabdi. Qoraxon podshoh asir tushibdi. Qilich botir bo‘zchini shu mamlakatga podshoh, suvchini unga vazir qilib qo‘yibdi. Oqbilak oyimni otga mindirib, temirchini boshlab o‘z yurtiga ravona bo‘libdi. Bir necha vaqt yo‘l yurib, oxirida Oqbilak oyimning daryo bo‘yidagi joyiga yetishibdi. Shu yerda temirchi ham ular bilan birga yashabdi.

– Charxning foydasi shu bo‘lsa, agar sen charx yigirsang senga uch taloq, endi charx ushlama, – debdi. Shu bilan podachining qizi charxdan qutulib, savdogar bilan er-xotin bo‘lib, murod-maqsadiga yetibdi.

MULLA TAPPAK

shunda ham o‘ziga kelmabdi. Botir: «Uning yuzidan niqobini olib, ozgina suv ichirib ko‘ray-chi», deb qarasa, qora sochlari jingalak-jingalak bo‘lib ketgan Qamarxon ekan. Yigit o‘zini yo‘qotib qo‘yibdi.

Birozdan so‘ng u o‘ziga kelib:

– E, pari, boshingni ko‘tar, turgil, meni kuydirmagil. Sen meni chopsang chop, ammo behush yotib o‘ldirmagil, – deb shuncha yalinsa ham, qiz hushiga kelmabdi. Bir fursatdan keyin qiz o‘ziga kelibdi. Qarasa, tepasida cho‘pon ko‘z yoshlarini to‘kib turgan emish. Qiz tikilib yigitni tanibdi. Sevinganidan yana hushini

ekan. Achchig‘imga chidolmay yigitni chaqirdim va «Bu nima, uyalmaysanmi?» degan edim, u menga bir musht soldi. Shohim, shu yaramas yigitni shahardan badarg‘a qilishga farmon berishingizni so‘rayman. Buning kasofati hammamizga tegmasa deb qo‘rqaman, – debdi.

Podsho g‘azablanib:

– Uni shahardan haydab yuborish bir yoqda tursin, hozir chaqirtirib o‘ldiraman! – debdi va odam yuboribdi. Podsho yuborgan kishilar Ziyod botir bilan Qamarxonning qo‘llarini orqalariga bog‘lab olib kelishibdi. Podsho Qamarni ko‘rishi bilanoq o‘zini yo‘qotib qolibdi.

Lekin ularni yaramas ish qiladigan odamga o‘xshatmabdi.

Podsho Ziyod botirdan:

– Sen bu qizni qayerdan olib kelgan eding? – deb so‘rabdi. Ziyod botir:

– O‘zidan so‘rang, – debdi.

Podsho saroyni holi qoldirib, Ziyod botirga:

– Sen qizni tashlab ketaver! – debdi.

Ziyod botir unamabdi. Podsho achchiqlanib:

– Jallod! Olib chiq buni, dorga os, – debdi. Botirni jallodlar olib chiqib o‘ldirmoqchi bo‘lganda Ziyod botir chaqqonlik bilan ular qo‘lidan chiqib qochibdi va to‘ppa-to‘g‘ri haligi temirchi ustaning uyiga borib, bo‘lgan voqeani unga so‘zlab beribdi. Temirchi «Falon joyda bir g‘or bor, sen o‘sha yerga borib turasan, men